Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
DEAN SPIELMANN
esitatud 1. augustil 2025 [1]

Kohtuasi C-313/25 PPU (Adrar) [i]

GB

versus

Minister van Asiel en Migratie

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (Haagi esimese astme kohus, Roermondi kohtumaja, Madalmaad))

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Sisserändepoliitika – Liikmesriigis ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmine – Direktiiv 2008/115/EÜ – Tagasisaatmisotsuse täitmine – Artikkel 5 – Mittetagasisaatmise põhimõte – Lapse parimad huvid ja perekonnaelu – Artikkel 15 – Kinnipidamine väljasaatmise eesmärgil – Kinnipidamise õiguspärasuse tingimuste järgimise kontroll

Sissejuhatus

1. Mittetagasisaatmise põhimõtte – mis on absoluutne põhimõte, mis kajastab üht liidu ja selle liikmete põhiväärtust – ning direktiivi 2008/115/EÜ [2] artiklis 5 osutatud huvide austamine tekitab delikaatseid küsimusi, kui pärast jõustunud tagasisaatmisotsuse tegemist on ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku olukord muutunud. See kehtib eelkõige juhul, kui sellise kodaniku kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimiseks pädev kohtuasutus toob välja asjaolu, et seda põhimõtet ja neid huve ei ole tagasisaatmismenetluses eelnevalt tõstatatud või uuritud.

2. Käesolevas eelotsusetaotluses palutakse tõlgendada direktiivi 2008/115 artiklit 5, artikli 13 lõikeid 1 ja 2 ning artiklit 15, mis tagavad vastavalt mittetagasisaatmise põhimõtte ja ebaseaduslikult riigis viibivate kolmandate riikide kodanike teatavate huvide austamise, tõhusa kohtuliku kaitse tagasisaatmisotsuste suhtes ning ranged tingimused ja korra kinnipidamismeetme võtmiseks.

3. Eelotsusetaotluse esitas rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (Haagi esimese astme kohus, Roermondi kohtumaja, Madalmaad) kohtuasjas, mille pooled on GB ja Minister van Asiel en Migratie (Madalmaade varjupaiga- ja rändeminister; edaspidi „minister“) ning mis käsitleb viimase otsust pidada GB kinni tema tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil.

[1] Algkeel: prantsuse.

[i] Kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

[2] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98).

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

4. Direktiivi 2008/115 artiklis 5 „Mittetagasisaatmine, lapse parimad huvid, perekonnaelu ja tervislik seisund“ on sätestatud:

„Käesoleva direktiivi rakendamisel võtavad liikmesriigid nõuetekohaselt arvesse:

a) lapse parimaid huve,

b) perekonnaelu,

c) asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit

ning järgivad mittetagasisaatmise põhimõtet.“

5. Kõnealuse direktiivi artikli 9 „Väljasaatmise edasilükkamine“ lõike 1 punktis a on sätestatud:

„1. Liikmesriigid lükkavad väljasaatmise edasi, kui:

a) see oleks vastuolus mittetagasisaatmise põhimõttega […]“

6. Selle direktiivi artikli 13 „Õiguskaitsevahendid“ lõigetes 1 ja 2 on sätetatud:

„1. Kolmanda riigi kodanikule võimaldatakse tõhusad õiguskaitsevahendid artikli 12 lõikes 1 osutatud tagasisaatmisega seotud otsuste vaidlustamiseks või nende läbivaatamise taotlemiseks pädevas kohtu- või haldusasutuses või pädevas organis, mis koosneb liikmetest, kes on erapooletud ja kelle sõltumatus on tagatud.

2. Lõikes 1 nimetatud pädeval asutusel või organil on volitused vaadata läbi artikli 12 lõikes 1 osutatud tagasisaatmisega seotud otsused, sealhulgas võimalus nende täitmine ajutiselt peatada, välja arvatud juhul, kui siseriikliku õiguse kohaselt juba kohaldatakse ajutist peatamist.“

7. Kõnealuse direktiivi artikli 15 „Kinnipidamine“ lõigetes 1–5 on sätestatud:

„1. Kui muid piisavaid, kuid leebemaid sunnimeetmeid ei ole konkreetsel juhul võimalik tulemuslikult kohaldada, võivad liikmesriigid kinni pidada ainult kolmanda riigi kodaniku, kelle suhtes kohaldatakse tagasisaatmismenetlust tagasisaatmise ettevalmistamiseks ja/või väljasaatmise läbiviimiseks, eelkõige kui:

a) on olemas põgenemise oht või

b) asjaomane kolmanda riigi kodanik hoiab kõrvale tagasisaatmise ettevalmistamisest või väljasaatmisest või takistab neid.

Iga kinnipidamine on võimalikult lühike ja see kestab ainult seni, kuni kestab väljasaatmise korraldamine, ning see viiakse ellu nõuetekohase hoolsusega.

2. Kinnipidamise rakendamise otsustavad haldusasutused või kohtuorganid.

Kinnipidamine otsustatakse kirjalikult koos faktiliste ja õiguslike asjaolude esitamisega.

Kui kinnipidamise on otsustanud haldusasutused, liikmesriigid:

a) näevad ette kas kinnipidamise õiguspärasuse kiire kohtuliku läbivaatamise võimalikult kiiresti alates kinnipidamise algusest;

b) või annavad asjaomasele kolmanda riigi kodanikule õiguse taotleda menetlust, mille kohaselt tema kinnipidamise õiguspärasus vaadatakse võimalikult kiiresti kohtulikult läbi alates vastava menetluse käivitamisest. Sellisel juhul teavitavad liikmesriigid asjaomast kolmanda riigi kodanikku viivitamatult sellise menetluse taotlemise võimalusest.

Kui kinnipidamine on seadusvastane, vabastatakse asjaomane kolmanda riigi kodanik viivitamatult.

3. Igal juhul vaadatakse kinnipidamine läbi mõistlike ajavahemike möödudes kas asjaomase kolmanda riigi kodaniku taotlusel või *ex officio*. Pikaajalise kinnipidamise korral toimub läbivaatamine kohtuasutuse järelevalve all.

4. Kui ilmneb, et väljasaatmine ei ole enam mõistlik õiguslikel või muudel kaalutlustel või lõikes 1 sätestatud tingimused enam ei kehti, ei ole kinnipidamine enam õigustatud ning asjaomane isik vabastatakse viivitamatult.

5. Kinnipidamine kestab seni, kuni on täidetud lõikes 1 sätestatud tingimused ning kuni see on vajalik eduka väljasaatmise tagamiseks. Iga liikmesriik sätestab kinnipidamise piiratud kestuse, mis ei tohi ületada kuut kuud.“

Madalmaade õigus

8. 23. novembri 2000. aasta Vreemdelingenwet 2000 (2000. aasta välismaalaste seadus; *Stb*. 2000, nr 495) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis on artikli 59 lõike 1 punktis a sätestatud:

„Avaliku korra või riigi julgeoleku huvides võib [minister] riigis ebaseaduslikult viibiva välisriigi kodaniku […] tema Madalmaade territooriumilt väljasaatmiseks kinni pidada.“

Põhikohtuasi, eelotsuse küsimused ja menetlus Euroopa Kohtus

9. 11. septembril 2024 esitas GB, kes väidab, et ta on Alžeeria kodanik, Madalmaades rahvusvahelise kaitse taotluse. Ta ei ilmunud selle taotluse põhjuste väljaselgitamiseks korraldatud ärakuulamisele.

10. 7. oktoobri 2024. aasta otsusega jättis minister selle taotluse rahuldamata ja tegi otsuse, mis on ühtlasi tagasisaatmisotsus (edaspidi „tagasisaatmisotsus“). Kuna GB ei esitanud selleks ettenähtud tähtaja jooksul kaebust, jõustus tagasisaatmisotsus ja GB ei täitnud vabatahtlikult sellest tulenevat tagasipöördumiskohustust.

11. 26. märtsil 2025 andsid Prantsuse ametiasutused vastavalt määrusele (EL) nr 604/2013[3], nn Dublin III määrusele, GB üle Madalmaadele. Direktiivi 2013/33/EL[4], millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded, artikli 8 alusel peeti GB seejärel kinni.

12. Samal päeval esitas GB Madalmaades uue rahvusvahelise kaitse taotluse, mille tagajärjel peatati tagasisaatmisotsuse täitmine. Samuti väitis ta, et Alžeeriasse tagasipöördumise korral kardab ta, et on tõsine oht, et teda võidakse ebainimlikult või alandavalt karistada või kohelda. 7. aprillil 2025 kuulati GB ära selle taotluse põhjuste osas ja talle teatati kavatsusest lükata kõnealune taotlus ilmselge põhjendamatuse tõttu tagasi. 9. aprillil 2025, enne, kui tema taotluse kohta oli tehtud otsus, võttis GB selle tagasi. Seega lõppes tagasisaatmisotsuse peatamine automaatselt.

13. 10. aprillil 2025 tühistati direktiivi 2013/33 artikli 8 alusel 26. märtsil 2025 võetud kinnipidamismeede. GB suhtes võeti samas teine kinnipidamismeede, et saata ta direktiivi 2008/115 artikli 15 alusel tehtud tagasisaatmisotsuse täitmiseks Alžeeriasse. Kõnealusele kinnipidamisele eelnenud, samal päeval toimunud ärakuulamisel teatas GB, et ta kardab, et Alžeeriasse tagasipöördumise korral võidakse teda ebainimlikult või alandavalt karistada või kohelda, ning et ta on 18. septembril 2024 Prantsusmaal sündinud lapse isa ning soovib tema eest hoolitseda.

14. 16. aprillil 2025 esitas GB kinnipidamise peale kaebuse kohtule rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermondile (Haagi esimese astme kohus, Roermondi kohtumaja), mis on eelotsusetaotluse esitanud kohus.

15. Sellel kohtul tekkis küsimus, kas liidu õiguse kohaselt peab ta kinnipidamise õiguspärasuse tingimuste täitmise kontrollimisel vajaduse korral omal algatusel hindama, kas mittetagasisaatmise põhimõte ja direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud huvid välistavad GB väljasaatmise Alžeeriasse, kui on olemas asjakohased asjaolud ja faktid, mis on tekkinud või ilmnenud pärast jõustunud tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist.

16. Madalmaade õiguse ja Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutseva riiginõukogu halduskohtuasjade osakond) kohtupraktika[5] kohaselt on eelotsusetaotluse esitanud kohtu väitel tal keelatud sellist hinnangut anda. See oleks teisiti vaid juhul, kui tagasisaatmisotsuse peale oleks esitatud eraldi kaebus ning kinnipidamise ja tagasisaatmisotsuse kontroll toimuks samas menetluses.

17. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab aga, et ta on ainus kohtuasutus, kes saab hinnata, kas GB väljasaatmine Alžeeriasse on kooskõlas mittetagasisaatmise põhimõttega ja direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud huvidega.

[3] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrus, millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest (ELT 2013, L 180, lk 31).

[4] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv (ELT 2013, L 180, lk 96).

[5] Eelotsusetaotluses viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu halduskohtuasjade osakond), 26. juuli 2023. aasta kohtuotsusele nr 201904771/2/V3 (NL:RVS:2023:2829) ja 12. detsembri 2023. aasta kohtuotsusele nr 202204434/1/V3 (NL:RVS:2023:4578).

18. Nimelt ei hinnatud menetluse üheski etapis, kas see põhimõte ja need huvid on vastuolus GB väljasaatmisega. Eelkõige ei antud sellist hinnangut tagasisaatmisotsuse vastuvõtmisel, kuna GB ei osalenud tema rahvusvahelise kaitse taotluse osas korraldatud ärakuulamisel. Lisaks sellele, kuna tagasisaatmisotsuse peale ei ole esitatud kaebust, ei ole kohtuasutus selle otsuse õiguspärasust hiljem kontrollinud.

19. Samuti ei hinnatud mittetagasisaatmise põhimõtet ja direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud huvide kaitset siis, kui GB peeti väljasaatmise eesmärgil kinni, kuigi GB oli 10. aprillil 2025 enne tema kinnipidamist toimunud ärakuulamisel sisuliselt viidanud asjaolude olulisele muutusele, väites, et ta kardab Alžeeriasse tagasisaatmise korral ebainimlikku või alandavat karistamist või kohtlemist, ning väites, et ta soovib hoolitseda oma lapse eest.

20. Sellist hinnangut ei saa samuti anda menetluse üheski muus etapis. Madalmaade õigusnormid ei näe ette tagasisaatmisotsuse kontrollimist ega perioodilist läbivaatamist seoses mittetagasisaatmise põhimõtte või direktiivi 2008/115 artiklis 5 osutatud huvidega, isegi kui selle otsuse vastuvõtmise ja selle täitmise vahele on jäänud teatav aeg. Olukord oleks erinev ainult juhul, kui tagasisaatmisriigiks oleks määratud mõni muu kolmas riik või kui otsus oleks tehtud pärast rahvusvahelise kaitse taotluse või liikmesriigi õiguse kohase elamisloa taotluse esitamist.

21. Madalmaade õigusnormid ei näe ette iseseisvat õiguskaitsevahendit jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmise vastu. Ebaseaduslikult riigis viibiv kolmanda riigi kodanik võib esitada kaebuse kavandatud ja planeeritud „tegeliku väljasaatmise“ kohta alles siis, kui talle on teatatud väljasaatmise kuupäev ja kellaaeg. Selline kaebus ei võimaldaks siiski vältida kinnipidamist, mis osutub põhjendamatuks. Lisaks oleks see vastavalt Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu haldusvaidluste osakond) kohtupraktikale võimalik ainult siis, kui „olukord tegeliku väljasaatmise ajal erineb nii oluliselt olukorrast selle otsuse tegemise ajal, millest tulenevad tagasisaatmisvolitused, et tegeliku tagasisaatmise kavatsuse õiguspärasust ei saa enam tingimusteta eeldada“. See kaebus puudutaks pealegi ainult tagasisaatmisotsuse täitmise korda ega annaks alust hinnata mittetagasisaatmise põhimõtet või direktiivi 2008/115 artiklis 5 osutatud huve [6].

22. Samas ei oleks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamine õigustatud ega täidaks enam oma eesmärki, kui väljasaatmine ei saaks toimuda mittetagasisaatmise põhimõtte või direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud huvide tõttu. Sellisel juhul tuleb vastavalt nimetatud direktiivi artiklile 15 asjaomane isik viivitamatult vabastada. Seega tuleb enne kolmanda riigi kodaniku väljasaatmise eesmärgil kinnipidamist kontrollida, kas väljasaatmine on lubatud.

23. Seega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas liidu õigus nõuab, et ta hindaks mittetagasisaatmise põhimõtet ja direktiivi 2008/115 artiklis 5 osutatud huve.

24. Sellega seoses väidab kõnealune kohus, et selle direktiivi artikkel 5, nagu seda on tõlgendatud Euroopa Kohtu praktikas [7], nõuab, et kõik pädevad liikmesriigi asutused järgiksid tagasisaatmismenetluse kõikides etappides mittetagasisaatmise põhimõtet. Kuid kolmanda riigi kodaniku kinnipidamine tema väljasaatmise eesmärgil on selle direktiivi rakendamine ja kujutab endast „tagasisaatmismenetluse etappi“.

[6] Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu haldusvaidluste osakond) 12. juuni 2015. aasta kohtuotsus nr 201306899/1/V2 (NL:RVS:2015:1995).

[7] Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab eelkõige 17. oktoobri 2024. aasta kohtuotsusele Ararat (C-156/23, edaspidi „kohtuotsus Ararat“, EU:C:2024:892, punkt 35).

25. Direktiivi 2008/115 artikli 9 lõike 1 punktist a ja Euroopa Kohtu praktikast [8] tuleneb samuti, et tagasisaatmisotsus ja väljasaatmise edasilükkamine võivad eksisteerida samal ajal, nii et eelnevalt vastu võetud ja võimalik, et jõustunud tagasisaatmisotsus ei takista kontrollimast selle otsuse täitmiseks toimuva väljasaatmise kokkusobivust mittetagasisaatmise põhimõttega.

26. Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et õigus tõhusale õiguskaitsevahendile, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 47 ja mida on täpsustatud direktiivi 2008/115 artikli 13 lõigetes 1 ja 2, nõuab, et kohtul, kes peab kontrollima tagasisaatmisotsuse täitmiseks toimuva kinnipidamise õiguspärasuse tingimuste täitmist seoses ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku väljasaatmisega, peaks olema võimalik kontrollida, kas mittetagasisaatmise põhimõte ja kõnealuse direktiivi artiklis 5 nimetatud huvid on vastuolus sellise väljasaatmisega. Selline lähenemine oleks seda enam vajalik, kui puuduvad muud tõhusad õiguskaitsevahendid.

27. Neil asjaoludel otsustas rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (Haagi esimese astme kohus, Roermondi kohtumaja) menetluse peatada ning esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas direktiivi 2008/115 artiklit 5, artikli 13 lõikeid 1 ja 2 ning artiklit 15 koostoimes [harta] artikliga 6, artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes kontrollib, kas järgitud on liidu õigusest tulenevaid kolmanda riigi kodaniku kinnipidamise õiguspärasuse tingimusi, peab – vajaduse korral omal algatusel – veenduma, et varem tehtud sellise tagasisaatmisotsuse täitmine, mille täitmiseks kolmanda riigi kodanik kinni peeti, ei ole vastuolus mittetagasisaatmise põhimõttega?

2. Kas direktiivi 2008/115 artiklit 5, artikli 13 lõikeid 1 ja 2 ning artiklit 15 koostoimes [harta] artikli 6, artikli 7, artikli 24 lõikega 2 ning artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes kontrollib, kas järgitud on liidu õigusest tulenevaid kolmanda riigi kodaniku kinnipidamise õiguspärasuse tingimusi, peab – vajaduse korral omal algatusel – veenduma, et varem tehtud sellise tagasisaatmisotsuse täitmine, mille täitmiseks kolmanda riigi kodanik kinni peeti, ei ole vastuolus direktiivi 2008/115 artiklis 5 osutatud huvidega?“

28. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palus, et käesoleva eelotsusetaotluse suhtes kohaldataks Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 alusel eelotsuse kiirmenetlust.

29. Euroopa Kohus rahuldas selle taotluse 21. mai 2025. aasta otsusega.

30. Kirjalikud seisukohad esitasid Madalmaade valitsus, GB ja Euroopa Komisjon. Samad poolte suulised seisukohad kuulati ära ka kohtuistungil, mis toimus 1. juulil 2025.

[8] Eelotsusetaotluse esitanud kohus osutab 3. juuni 2021. aasta kohtuotsusele Westerwaldkreis (C-546/19, edaspidi „kohtuotsus Westerwaldkreis“, EU:C:2021:432); 22. novembri 2022. aasta kohtuotsusele Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (väljasaatmine – meditsiiniline kanep) (C-69/21, edaspidi „kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep“, EU:C:2022:913), ja kohtuotsusele Ararat.

Analüüs

Sissejuhatavad märkused

31. Direktiivi 2008/115 eesmärk – nagu ilmneb selle põhjendustest 2 ja 11 – on kehtestada tõhus väljasaatmis- ja repatrieerimispoliitika, mis põhineks ühistel nõuetel ja õiguslikel tagatistel, et asjaomaseid isikuid saaks tagasi saata inimlikult ja austades täielikult nende põhiõigusi ja väärikust [9].

32. Kui kolmanda riigi kodanik – nagu põhikohtuasja pooleks olev kodanik – kuulub selle direktiivi kohaldamisalasse, peab tema tagasisaatmise suhtes rakendama direktiivis ette nähtud ühiseid nõudeid ja korda kuni tema riigis viibimise võimaliku seaduslikuks muutumiseni [10]. Sellega seoses tuleb märkida, et kui ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku kinnipidamine on määratud väljasaatmise eesmärgil, on kinnipidamise eesmärk üksnes tagasisaatmismenetluse tõhususe tagamine [11].

33. Kuna kolmanda riigi kodaniku kinnipidamine kujutab endast tõsist sekkumist harta artiklis 6 sätestatud õigusesse vabadusele, on Euroopa Kohus täpsustanud, et liikmesriigi pädevatele ametiasutustele antud õigus kolmandate riikide kodanikke kinni pidada on rangelt piiritletud. Seega võib kinnipidamismeedet määrata või pikendada üksnes kooskõlas üldiste ja abstraktsete õigusnormidega, mis sätestavad kinnipidamise tingimused ja korra ning mis on muu hulgas sätestatud direktiivi 2008/115 artikli 15 lõikes 1, lõike 2 teises lõigus ja lõigetes 4–6 [12].

34. Seega võib direktiivi 2008/115 artikli 15 lõike 1 kohaselt vabaduse võtmist, mida kujutab endast isiku kinnipidamine väljasaatmise eesmärgil, kohaldada ainult selliseid teatud sisulisi tingimusi järgides, mis on seotud muude, kinnipidamisest vähem piiravate meetmete puudumisega ning eeldusega, et selline väljasaatmine on tõenäoliselt ohustatud asjaomase isiku käitumise tõttu. Seejuures peab kinnipidamine olema võimalikult lühike ja kestma ainult seni, kuni tegeldakse väljasaatmise korraldamisega, ning see peab toimuma nõuetekohase hoolsusega. Selle sätte lõigete 3 ja 4 järgi vaadatakse kinnipidamine läbi mõistlike ajavahemike möödudes ja selle rakendamine lõpetatakse, kui ilmneb, et väljasaatmine ei ole enam mõistlik, mis tähendab, et peab olema reaalne väljavaade, et väljasaatmine on võimalik edukalt läbi viia, võttes arvesse kõnealuse direktiivi artikli 15 lõigetes 5 ja 6 sätestatud ning kõigile liikmesriikidele kohustuslikke vabaduse võtmise maksimaalseid tähtaegu [13].

[9] Vt 5. juuni 2014. aasta kohtuotsus Mahdi (C-146/14 PPU, edaspidi „kohtuotsus Mahdi“, EU:C:2014:1320, punkt 38), 19. juuni 2018. aasta kohtuotsus Gnandi (C-181/16, edaspidi „kohtuotsus Gnandi“, EU:C:2018:465, punkt 48) ja kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep (punkt 88).

[10] Vt kohtuotsus Ararat (punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika).

[11] Vt selle kohta 6. oktoobri 2022. aasta kohtuotsus Politsei- ja Piirivalveamet (kinnipidamine – kuriteo toimepanemise oht) (C-241/21, EU:C:2022:753, punktid 31 ja 32 ning seal viidatud kohtupraktika) ja 8. novembri 2022. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (kinnipidamise kontroll omal algatusel) (C-704/20 ja C-39/21, edaspidi „kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel“, EU:C:2022:858, punkt 74).

[12] Vt selle kohta 10. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Landkreis Gifhorn (C-519/20, EU:C:2022:178, punkt 62), kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel (punktid 72, 73 ja 75–77 ning seal viidatud kohtupraktika) ning 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Bouskoura (C-387/24 PPU, EU:C:2024:868, punktid 41–45).

[13] Vt selle kohta 28. aprilli 2011. aasta kohtuotsus El Dridi (C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, punkt 40) ja kohtuotsus Mahdi (punkt 60), milles Euroopa Kohus viitab 30. novembri 2009. aasta kohtuotsusele Kadzoev (C-357/09 PPU, EU:C:2009:741, punkt 65).

35. Kui ilmneb, et sisulised tingimused, millel esialgne otsus asjaomase kodaniku kinnipidamise kohta põhines, ei olnud täidetud või ei ole enam täidetud või et kinnipidamise maksimaalne kestus on saavutatud, tuleb asjaomane isik, nagu liidu seadusandja on kõnealuse direktiivi artikli 15 lõike 2 neljandas lõigus ja lõikes 4 sõnaselgelt sätestanud, viivitamata vabastada [14].

36. Seoses kinnipeetavate kolmandate riikide kodanike õigusega tõhusale kohtulikule kaitsele on direktiivi 2008/115 artikli 15 lõike 2 kolmandas lõigus sätestatud kohtulikku kaitset käsitlevad liidu ühised õigusnormid. Selle sätte kohaselt, mis kujutab endast harta artikliga 47 tagatud õiguse tõhusale kohtulikule kaitsele rakendamist asjaomases valdkonnas, peab iga liikmesriik ette nägema juhuks, kui kinnipidamise on otsustanud haldusasutus, selle kinnipidamise õiguspärasuse „kiirendatud“ kohtuliku läbivaatamise kas kohtu omal algatusel või asjaomase isiku taotlusel [15].

37. Käesoleva kohtuasja kontekstis, arvestades toimiku materjale, tekib eelkõige küsimus, kas kohus, kes peab nii kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, saab hinnata või peab hindama, kas ühelt poolt mittetagasisaatmise põhimõte ja teiselt poolt direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud huvid, täpsemalt lapse parimad huvid ja perekonnaelu, välistavad sellise väljasaatmise, kui selle kodaniku suhtes jõustunud tagasisaatmisotsuse ja haldusasutuse määratud kinnipidamiskorralduse tegemisel ei ole eelnevalt nimetatud nõudmisi arvesse võetud. Vaatlen sellises järjekorras teineteise järel eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud kaht küsimust.

Esimene küsimus

38. Esimese eelotsuse küsimusega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult sisuliselt, kas direktiivi 2008/115 artikleid 5 ja 15 [16] koostoimes harta artikliga 6, artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et mittetagasisaatmise põhimõte ei välista seda väljasaatmist, kui seda põhimõtet ei ole eelnevalt arvesse võetud.

39. Kõigepealt tuleb tähelepanu juhtida sellele, et mittetagasisaatmise põhimõte on aluspõhimõte, mis on sätestatud harta artikli 19 lõikes 2, mille kohaselt „[k]edagi ei tohi tagasi saata, välja saata või välja anda riiki, kus teda tõsiselt ohustab surmanuhtlus, piinamine või muu ebainimlik või alandav kohtlemine või karistus“. See põhimõte on seotud ka harta artikliga 18, milles on sätestatud varjupaigaõigus, ning harta artikliga 4, mis käsitleb piinamise ja ebainimliku või alandava karistamise või kohtlemise keelustamist, ning on absoluutse iseloomuga [17].

[14] Vt 30. novembri 2009. aasta kohtuotsus Kadzoev (C-357/09 PPU, EU:C:2009:741, punkt 60), kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel (punkt 79) ja 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Bouskoura (C-387/24 PPU, EU:C:2024:868, punkt 44).

[15] Vt selle kohta 14. mai 2020. aasta kohtuotsus Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU ja C-925/19 PPU, edaspidi „kohtuotsus Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság“, EU:C:2020:367, punkt 289) ja kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel (punktid 81–83 ja seal viidatud kohtupraktika).

[16] Direktiivi 2008/115 artiklis 13 „Õiguskaitsevahendid“ on sätestatud spetsiifiline õigus selle direktiivi artikli 12 lõikes 1 osutatud tagasisaatmisotsuste kohtulikule läbivaatamisele. Viimati nimetatud sättes viidatakse siiski ainult tagasisaatmisotsustele, sisenemiskeeldudele ja väljasaatmisotsustele. Kinnipidamisotsus ei kuulu seega direktiivi artikli 13 kohaldamisalasse.

[17] Vt selle kohta kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep (punkt 57), 6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-663/21, EU:C:2023:540, punkt 36) ja kohtuotsus Ararat (punktid 35, 36, 49 ja 50).

40. Direktiivi 2008/115 raames on mittetagasisaatmise põhimõte sätestatud eelkõige direktiivi artikli 5 viimases lauseosas, mille kohaselt peavad liikmesriigid direktiivi rakendamisel järgima mittetagasisaatmise põhimõtet [18].

41. Seejärel tuleb märkida, et Euroopa Kohtu järjekindla praktika kohaselt ei saa direktiivi 2008/115 artikli 5 eesmärki arvestades seda sätet tõlgendada kitsendavalt. Lisaks sellele on sellel artiklil vahetu õigusmõju ja seega võib eraõiguslik isik sellele tugineda ning seda võivad kohaldada nii liikmesriikide haldusasutused kui ka kohtud [19].

42. Seoses direktiivi 2008/115 artiklis 5 sätestatud mittetagasisaatmise põhimõttest tulenevate tagajärgedega, tuleb lõpuks märkida, et Euroopa Kohus on korduvalt otsustanud, et see põhimõte ei välista alati tagasisaatmisotsuse ja võimaliku väljasaatmisotsuse tegemist ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku suhtes [20], vaid õigustab *üksnes* tema *väljasaatmise edasilükkamist* tagasisaatmisotsuse täitmisel, nagu on ette nähtud direktiivi 2008/115 artikli 9 lõike 1 punktis a [21].

43. Euroopa Kohus on siiski ka märkinud, et kui liikmesriigi pädev asutus kavatseb vastu võtta tagasisaatmisotsuse, peab ta muu hulgas tagama mittetagasisaatmise põhimõtte järgimise [22]. Sellega seoses on Euroopa Kohus täpsustanud, et direktiivi 2008/115 artikkel 5 kohustab liikmesriigi pädevat asutust järgima mittetagasisaatmise põhimõtet *tagasisaatmismenetluse kõikides etappides*, mistõttu on selle sättega *vastuolus* see, et kolmanda riigi kodaniku suhtes tehakse *tagasisaatmisotsus*, kui on kindlaks tehtud, et tema *väljasaatmine* kavandatavasse sihtriiki on mittetagasisaatmise põhimõtte alusel *määramata ajaks välistatud* [23].

44. Hilisemalt on Euroopa Kohus korranud, et tagasisaatmiskeelu põhimõtte järgimine on tagasisaatmisotsuse *täitmise eelduseks*. Kui liikmesriigi pädev asutus jõuab järeldusele, et asjaomase kolmanda riigi kodaniku väljasaatmisega kaasneb sellele isikule tõsine surmanuhtluse, piinamise või ebainimliku või alandava karistamise või kohtlemise oht, peab see asutus vastavalt direktiivi 2008/115 artikli 9 lõike 1 punktile a *väljasaatmise edasi lükkama seni, kuni selline oht püsib*. Euroopa Kohus lisas, et seda põhimõtet tuleb järgida *kuni täitmise kohtuliku läbivaatamiseni* [24].

45. Selleks peavad liikmesriigid Euroopa Kohtu sõnul võimaldama asjaomastel isikutel tugineda kõigile *pärast tagasisaatmisotsuse tegemist aset leidnud asjaolude muutustele*, mis võivad *oluliselt mõjutada* asjaomase kolmanda riigi kodaniku olukorra hindamist eelkõige direktiivi 2008/115 artikli 5 seisukohast [25].

[18] Mittetagasisaatmise põhimõte on sätestatud ka direktiivi 2008/115 artikli 9 lõike 1 punktis a, mille kohaselt peavad liikmesriigid lükkama väljasaatmise edasi, kui see oleks selle põhimõttega vastuolus.

[19] Vt selle kohta kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep (punkt 55) ja kohtuotsus Ararat (punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika).

[20] Vt kohtuotsus Gnandi (punktid 59–67).

[21] Vt kohtuotsus Westerwaldkreis (punktid 58 ja 59), milles Euroopa Kohus viitab kohtujurist Pikamäe ettepanekule kohtuasjas Westerwaldkreis (C-546/19, EU:C:2021:105, punkt 87).

[22] Vt 11. detsembri 2014. aasta kohtuotsus Boudjlida (C-249/13, EU:C:2014:2431, punktid 48 ja 49) ning kohtuotsus Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (punkt 118 ja seal viidatud kohtupraktika).

[23] Vt selle kohta kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep (punktid 55, 56 ja 59). Euroopa Kohus leidis sisuliselt, et see on nii eelkõige siis, kui kodaniku tervislik seisund on eriti halb ja tagasisaatmine võib kujutada endast talle reaalset ohtu saada koheldud ebainimlikult või alandavalt harta artikli 4 tähenduses. Kohus lisas siiski, et harta artikkel 7 ei saa kohustada liikmesriiki loobuma kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse tegemisest või väljasaatmismeetme võtmisest ainuüksi ohu tõttu, et tema tervislik seisund sihtriigis halveneb, kui need ranged tingimused ei ole täidetud (punktid 60–71, 101 ja 102). Vt selle kohta ka 6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-663/21, EU:C:2023:540, punktid 36 ja 52), millest nähtub, et asjaomane kodanik oleks oma päritoluriiki tagasisaatmisel olnud piinamise või surma ohus (punkt 21).

[24] Vt selle kohta kohtuotsus Ararat (punktid 38, 39 ja 46 ning seal viidatud kohtupraktika).

[25] Vt selle kohta kohtuotsus Gnandi (punkt 64) ja kohtuotsus Ararat (punkt 37).

46. Seega on Euroopa Kohus leidnud, et kui teatud aja möödumisel on asjaolud muutunud, peab liikmesriigi asutus enne tagasisaatmisotsuse täitmist tegema nende ohtude *ajakohastatud hindamise*, mis kolmanda riigi kodanikul tekivad seoses kohtlemisega, mis on harta artikliga 4 ja artikli 19 lõikega 2 absoluutselt keelatud. See hindamine, *mis peab olema selle tagasisaatmisotsuse tegemise hetkel toimunud hindamisest eraldiseisev ja sõltumatu*, peab võimaldama riigiasutusel *veenduda – võttes arvesse kõiki asjaolude muutusi ning kõiki uusi asjaolusid*, mida see kolmanda riigi kodanik *võib olla välja toonud* –, et ei ole *piisavaid ja tõendatud põhjusi* arvata, et asjaomasel kolmanda riigi kodanikul oleks kolmandasse riiki tagasipöördumise korral reaalne oht, et teda ähvardab selles riigis surmanuhtlus, piinamine või ebainimlik või alandav kohtlemine. Niisugune ajakohastatud hindamine on nimelt ainus meede, mis võimaldab sellel asutusel veenduda, et väljasaatmine vastab nõutud õiguslikele tingimustele ja eelkõige direktiivi 2008/115 artiklis 5 sätestatud nõuetele [26].

47. Lisaks otsustas Euroopa Kohus kohustuse kohta uurida omal algatusel liidu sätete rikkumisele tuginevat väidet, kui *kohtuasutus kontrollib haldusasutuse määratud kinnipidamismeetme õiguspärasuse tingimusi*, et kohus peab õiguspärasuse kontrollimiseks saama *teha otsuse kõigi faktiliste ja õiguslike asjaolude kohta* ning võtma arvesse nii faktilisi asjaolusid ja tõendeid, millele esialgse kinnipidamise määranud haldusasutus tugines, kui ka võimalikke asjaomase isiku esitatud tõendeid ja märkusi. Lisaks sellele peab sel kohtuasutusel olema võimalik koguda kõiki muid otsuse tegemiseks tähtsust omavaid tõendeid, kui ta seda vajalikuks peab. Sel eesmärgil viitas Euroopa Kohus sellele, kui oluline on harta artikliga 6 tagatud õigus vabadusele, samuti kinnipidamisega kaasneva nimetatud õiguse piiramise tõsidusele ja kõrgetasemelise kohtuliku kaitse nõudele [27].

48. Käesoleva ettepaneku punktides 42–44 viidatud kohtupraktikast tuleneb, et direktiivi 2008/115 artikkel 5 nõuab liikmesriikidelt, et nad järgiksid mittetagasisaatmise põhimõtet „kõikides menetluse etappides“ ja kuni asjaomase isiku väljasaatmiseni, mis seisneb tema „füüsilises transpordis liikmesriigist välja“ [28]. Sõltuvalt iga juhtumi konkreetsetest asjaoludest või menetluse etapist, mille käigus kontrollitakse, kas on olemas reaalne ja tõsine oht, et kolmanda riigi kodanikule võidakse tagasisaatmisel määrata surmanuhtlus, teda võidakse piinata või talle võib osaks saada muu ebainimlik või alandav karistus või kohtlemine, välistab mittetagasisaatmise põhimõte selle kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse tegemise või õigustab vajaduse korral üksnes väljasaatmise edasilükkamist seni, kuni kõnealune oht püsib.

49. Käesolevas asjas ei ole vaidlust selles, et põhikohtuasja kaebaja suhtes on 7. oktoobril 2024 tehtud tagasisaatmisotsus. See otsus on jõustunud ja menetlustoimikus ei ole midagi, mis viitaks sellele, et tagasisaatmisotsuse tegemine oleks olnud ebaseaduslik, arvestades mittetagasisaatmise põhimõtet, kuigi tuleb märkida, et kuna kaebaja ei ilmunud ärakuulamisele, võeti see otsus vastu ilma, et oleks sisuliselt hinnatud, kas väljasaatmine on selle põhimõttega vastuolus. Põhikohtuasja vaidlus puudutab seega mittetagasisaatmise põhimõtte järgimist ja kohtu omal algatusel teostatavat kontrolli mitte tagasisaatmisotsuse vastuvõtmise, vaid selle täitmise kontekstis, kui tagasisaatmismenetlust jätkatakse asjaomase kodaniku kinnipidamisega.

[26] Vt selle kohta kohtuotsus Ararat (punkt 38).

[27] Vt selle kohta kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel (punktid 87 ja 88). Tuleb märkida, et selles kohtuasjas märkis Euroopa Kohus samuti, et liidu seadusandja kehtestatud kinnipidamise ja selle jätkamise range raamistik toob kaasa olukorra, mis ei ole igas aspektis sarnane halduskohtumenetlusega, milles vaidluse alustamine ja piiritlemine on poolte otsustada (kõnealuse kohtuotsuse punkt 92). Vt ka kohtujurist Richard de la Touri ettepanek kohtuasjas Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, punkt 45).

[28] Vt direktiivi 2008/115 artikli 3 punkt 5, vt ka kohtujurist Richard de la Touri ettepanek kohtuasjas Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, punkt 36).

50. Nagu käesoleva ettepaneku punktidest 45–47 siiski nähtub, on mittetagasisaatmise põhimõtte omal algatusel läbivaatamise kohustust tunnustatud juhul, kui liikmesriigi ametiasutus kaalub tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist, või enne tagasisaatmisotsuse täitmist, eelkõige juhul, kui pärast tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist on asjaolud muutunud moel, mis tõenäoliselt mõjutab oluliselt asjaomase kodaniku olukorra hindamist, ning samuti siis, kui kohtuasutus vaatab läbi tagasisaatmismenetluse rakendamise käigus haldusasutuse määratud kinnipidamismeetme õiguspärasuse tingimused.

51. See kehtib seega ka tagasisaatmismenetluse etapis, mis hõlmab ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku niisuguse kinnipidamise õiguspärasuse läbivaatamist kohtuasutuse poolt, mis on määratud selle kodaniku tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil.

52. Lisaks sellele, et käesolevas kohtuasjas ei uurinud eelnevalt mittetagasisaatmise põhimõtet ei liikmesriigi pädev asutus, kes tegi tagasisaatmisotsuse, ega ka haldusasutus, kes andis korralduse kinnipidamiseks, märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et puudub muu tõhus õiguskaitsevahend, mille alusel saaks arvesse võtta kodaniku ajakohastatud olukorda.

53. Neil asjaoludel viib asjaolu, et GB viitas Alžeeriasse tagasisaatmise korral ebainimliku või alandava kohtlemise ohule, mind järeldusele, et tagasisaatmisotsuse täitmiseks toimuva kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutav kohtuasutus peab menetluse selles etapis vajaduse korral omal algatusel kontrollima, kas GB-le võib kavandatavasse sihtriiki tagasisaatmise korral selline oht tekkida.

54. Harta artikliga 47 tagatud kohtulik kaitse ei oleks nimelt ei tõhus ega täielik, kui liikmesriigi kohtul ei oleks kohustust tuvastada omal algatusel mittetagasisaatmise põhimõtte rikkumist – kui *talle esitatud toimiku materjalid*, mida on *täiendatud ja selgitatud kohtus toimunud võistleva menetluse käigus*, kalduvad tõendama, et tagasisaatmisotsus põhineb *aegunud hinnangul* selle põhimõttega keelatud kohtlemise ohule, mis asjaomasel kolmanda riigi kodanikul võib sellesse kolmandasse riiki tagasipöördumisel tekkida [29].

55. Siiski on minu arvates oluline täpsustada, et kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutav asutus ei pea tingimata hindama varem tehtud tagasisaatmisotsuse õiguspärasust, mille liikmesriigi pädev asutus võib olla õiguspäraselt teinud ja mis on jõustunud, ega asendama viimase otsust oma otsusega [30]. Kinnipidamise õiguspärasuse kontrolli eest vastutava kohtu teostatava kontrolli ulatuse üksikasjad on põhimõtteliselt liikmesriikide menetlusautonoomia küsimus, nagu ka väljasaatmise korral tekkiva ohu hindamiseks pädevate liikmesriigi asutuste määramine [31]. Madalmaades erineb tagasisaatmisotsuse tegemiseks või läbivaatamiseks pädev kohtuasutus aga sellest asutusest, kes kontrollib kinnipidamise õiguspärasust. Viimati nimetatud asutusel ei ole seega pädevust tagasisaatmisotsuse õiguspärasuse uuesti läbivaatamiseks või kontrollimiseks, vaid ta võib üksnes tuvastada sellise otsuse olemasolu.

[29] Vt selle kohta kohtuotsus Kinnipidamise kontroll omal algatusel (punkt 88) ja kohtuotsus Ararat (punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).

[30] Olukord oleks teistsugune, kui kohtuasutus asendaks oma otsusega kinnipidamiskorralduse teinud haldusasutuse otsuse või kinnipidamise pikendamise korral esialgse kinnipidamiskorralduse teinud asutuse otsuse (vt kohtuotsus Mahdi (punkt 62) ja kohtuotsus Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (punkt 293)).

[31] Vt analoogia alusel kohtuotsus Mahdi (punkt 50); vt ka kohtujurist Richard de la Touri ettepanek liidetud kohtuasjades Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (kinnipidamise kontroll omal algatusel) (C-704/20 ja C-39/21, EU:C:2022:489, punktid 73–76) ning kohtuasjas Ararat (C-156/23, EU:C:2024:413, punkt 52).

56. Madalmaade valitsus täpsustas kohtuistungil, et kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutav kohus peab direktiivi 2008/115 artikli 15 lõike 4 kohaselt eelkõige kontrollima, kas väljasaatmise mõistlik väljavaade on olemas, mis hõlmab selle kontrollimist, kas kinnipidamismeetme võtnud asutus on „piisavalt arvesse võtnud“ mittetagasisaatmise põhimõtet, „õigesti hinnanud“ kodaniku sellekohaseid avaldusi ja „kaalunud seda tegurit“ asjakohaselt. Kõnealune valitsus lisas siiski, et selline läbivaatamine on piiratud ja et ainult see haldusasutus, kes on pädev tegema otsust rahvusvahelise kaitse taotluse kohta, võib asjaomase kodaniku olukorra täielikult läbi vaadata, sealhulgas seoses mittetagasisaatmise põhimõttega. Seega, kui nimetatud haldusasutus ei ole sellist kontrolli teinud, ei ole mitte kohtu ülesanne seda kontrolli esimest korda korraldada, vaid kodanik peab esitama uue rahvusvahelise kaitse taotluse. Madalmaade valitsus leiab lisaks sellele, et eraldiseisev ja spetsiifiline kaebus, mille asjaomane kodanik võib esitada, kui väljasaatmine on *de facto* ette nähtud, tagab piisava kohtuliku kaitse.

57. Vastupidi Madalmaade valitsuse väitele ei saa aga nõuda, et asjaomane kodanik esitaks uue rahvusvahelise kaitse taotluse, et tagada direktiivi 2008/115 artiklis 5 koostoimes harta artikli 19 lõikega 2 viidatud mittetagasisaatmise põhimõtte täielik järgimine [32]. Samuti ei saa temalt oodata kaebuse esitamist „tegeliku väljasaatmise“ vastu, kuna selle saab esitada alles pärast väljasaatmise kuupäeva ja kellaaja teatamist ning – nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib – see ei anna alati alust mittetagasisaatmise põhimõtte hindamiseks ega võimalda ära hoida kinnipidamist, mis võib osutuda põhjendamatuks.

58. Seega, kui kohtuasutusel tuleb otsustada kinnipidamise õiguspärasuse üle, tuleb talle selles osas anda täieulatuslik ja terviklik kontroll. Kuigi selles etapis ei ole tegemist jõustunud tagasisaatmisotsuse õiguspärasuse kontrollimisega, peab kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutaval kohtul olema võimalik anda täielik ja ajakohane hinnang kodaniku olukorrale ja tagasisaatmise korral tekkivale ohule, arvestades mittetagasisaatmise põhimõtet, kui seda põhimõtet ei ole varem arvesse võetud. See kehtib seda enam juhul, kui pärast tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist on asjaolud muutnud moel, mis võib oluliselt mõjutada asjaomase kodaniku olukorra hindamist mittetagasisaatmise põhimõtte kontekstis.

59. Lisaks tuleb märkida, et kui asjaomase kodaniku ajakohastatud olukorra hindamise järel jõuab kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutav kohtuasutus järeldusele, et selle kodaniku väljasaatmine seab ta tõsisesse ohtu, et teda võidakse ebainimlikult ja alandavalt karistada või kohelda, peaks see asutus vastavalt direktiivi 2008/115 artikli 9 lõike 1 punktile a lükkama väljasaatmise edasi seni, kuni selline oht püsib, nagu nähtub käesoleva ettepaneku punktides 42 ja 44 viidatud kohtupraktikast.

60. Kõigele vaatamata ei tulene ei direktiivist 2008/115 ega Euroopa Kohtu praktikast, et väljasaatmise edasilükkamise korral tuleb ebaseaduslikult riigis viibiv kolmanda riigi kodanik viivitamatult vabastada, sest väljasaatmist võib edasi lükata nii kaua, kui asjaomane oht kestab. Pealegi ei muuda väljasaatmise edasilükkamine kinnipidamismeedet tingimata ebaseaduslikuks. Sõltuvalt asjaoludest võivad pädevad asutused kaaluda väljasaatmist hilisemas etapis, eelkõige juhul, kui põhjused, mille tõttu mittetagasisaatmise põhimõte välistab viivitamatu väljasaatmise, on ajutised [33].

61. Rõhutan siiski, et kui asjaomane isik on direktiivi 2008/115 alusel kinni peetud, siis tuleb mittetagasisaatmise põhimõtet kohaldada kogu selle ranguses ning järgida nimetatud direktiiviga kehtestatud eeskirju ja tagatisi, sealhulgas kinnipidamise maksimaalse kestuse osas, mis on kõigile

[32] Vt selle kohta kohtuotsus Ararat (punktid 40 ja 41).

[33] Tegemist võib olla näiteks oma riigi praeguse poliitilise režiimi vastasega, kuid tulemas on selle režiimi muutumine.

liikmesriikidele siduv. Märgin seejuures, et väljasaatmise edasilükkamine mittetagasisaatmise põhimõtte tõttu ei kuulu nende põhjuste hulka, mille tõttu võib direktiivi 2008/115 artikli 15 lõigete 5 ja 6 kohaselt kinnipidamist pikendada üle kuue kuu.

62. Seega, kui kohtuasutus leiab, arvestades juhtumi konkreetseid asjaolusid ja olles uurinud asjaomase kodaniku ajakohastatud olukorda, et tema väljasaatmine kavandatud sihtriiki on mittetagasisaatmise põhimõtte alusel määramata ajaks välistatud, mistõttu ei saa arvata, et väljasaatmisprotsess on veel käimas või puudub reaalne väljavaade, et väljasaatmise saab lõpule viia direktiivis 2008/115 sätestatud maksimaalse tähtajaga arvestades, ei ole kinnipidamine enam õigustatud ja see kodanik tuleb viivitamata vabastada.

63. Seetõttu teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata esimesele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2008/115 artikleid 5 ja 15 koostoimes harta artikliga 6, artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et mittetagasisaatmise põhimõte ei välista seda väljasaatmist, kui seda põhimõtet ei ole eelnevalt arvesse võetud, ja seda enam juhul, kui asjaolud on pärast tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist muutunud moel, mis võib oluliselt mõjutada asjaomase kodaniku olukorra hindamist mittetagasisaatmise põhimõtte kontekstis.

Teine küsimus

64. Teise eelotsuse küsimusega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult sisuliselt, kas direktiivi 2008/115 artikleid 5 ja 15[34] koostoimes harta artikliga 6, artikliga 7, artikli 24 lõikega 2 ja artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud perekonnaelu ja lapse parimad huvid ei välista seda väljasaatmist, kui neid ei ole eelnevalt arvesse võetud.

65. Juhin tähelepanu sellele, et kui liikmesriigid rakendavad direktiivi 2008/115, sealhulgas juhul, kui nad kavatsevad teha tagasisaatmisotsuse või võtta väljasaatmismeetme riigis ebaseaduslikult viibiva kolmanda riigi kodaniku suhtes, peavad nad austama sellele kodanikule hartaga tagatud põhiõigusi.

66. See kehtib eelkõige harta artiklis 7 tagatud õiguse era- ja perekonnaelu austamisele suhtes, millele ebaseaduslikult riigis viibiv kolmanda riigi kodanik, kes on alaealise lapse isa, saab tugineda, ning mida tuleb vaadelda koostoimes harta artikli 24 lõikega 2, mis näeb ette, et kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid[35]. Erinevalt harta artiklis 4 sätestatud kaitsest mis tahes ebainimliku ja alandava kohtlemise eest ei ole harta artiklitega 7 ja 24 tagatud õigused siiski absoluutsed[36].

[34] Nagu on märgitud käesoleva ettepaneku 16. joonealuses märkuses, ei kuulu põhikohtuasjas esitatud küsimused, mis puudutavad kinnipidamise õiguspärasust, direktiivi 2008/115 artikli 13 kohaldamisalasse.

[35] Vt selle kohta 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (saatjata alaealise tagasisaatmine) (C-441/19, EU:C:2021:9, punkt 45) ja 11. märtsi 2021. aasta kohtuotsus État belge (alaealise lapse vanema tagasisaatmine) (C-112/20, edaspidi „kohtuotsus Alaealise lapse vanema tagasisaatmine“, EU:C:2021:197, punktid 36 ja 41).

[36] Vt 22. veebruari 2022. aasta kohtuotsus Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (perekonna ühtsus – juba antud kaitse) (C-483/20, EU:C:2022:103, punkt 36).

67. Direktiivi 2008/115 artikli 5 punktidest a ja b tuleneb lisaks sellele, et liikmesriigid peavad selle direktiivi rakendamisel võtma nõuetekohaselt arvesse lapse parimaid huve ja perekonnaelu. See säte kujutab endast üldreeglit, mida ei saa kitsendavalt tõlgendada, ning sellega võetakse harta artiklites 7 ja 24 osutatud kohustus üle nimetatud direktiivi valdkonnas. Euroopa Kohus leidis nii, et direktiivi 2008/115 artiklit 5 tuleb koostoimes harta artikliga 24 tõlgendada nii, et liikmesriigid peavad enne selliste otsuste vastuvõtmist, nagu tagasisaatmisotsus, millega võib kaasneda sisenemiskeeld, millel on alaealisele märkimisväärsed tagajärjed, võtma *menetluse kõikides etappides* nõuetekohaselt arvesse lapse parimaid huve ka siis, kui selle otsuse adressaat ei ole mitte alaealine laps, vaid üks tema vanematest [37]. Euroopa Kohus lisas, et sama kehtib ka väljasaatmismeetme kohta, mida ei tohi vastu võtta, kui see eirab asjaomase kodaniku perekonnaelu ja õigust eraelu puutumatusele [38].

68. Sellest kohtupraktikast tuleneb, et ühelt poolt on direktiivi 2008/115 artikliga 5 vastuolus see, kui kolmanda riigi kodaniku suhtes tehakse tagasisaatmisotsus ilma tema perekonnaelu ja tema alaealise lapse parimaid huve eelnevalt arvesse võtmata, ning et teiselt poolt võib lapse parimate huvidega seotud kaalutlustel kohtuasutus väljasaatmisest hoiduda.

69. Seega peab minu arvates lapse parimate huvidega seotud kaalutlusi olema võimalik arvesse võtta ka väljasaatmise eesmärgil võetud kinnipidamismeetme õiguspärasuse kontrollimisel, kui neid huve ei ole eelnevalt tagasisaatmismenetluse käigus uuritud ja kui puudub muu tõhus õiguskaitsevahend.

70. Tuleb lisada, et Euroopa Kohtul on olnud võimalus täpsustada mõningaid asjakohaseid tegureid, mida tuleb arvesse võtta, kui hinnatakse ohtu, et asjaomane laps võib olla sunnitud liidu territooriumilt lahkuma, kui tema vanem, kes on kolmanda riigi kodanik, on sunnitud tagasi pöörduma. Nii tuleb arvesse võtta küsimust, kummal vanemal on lapse tegelik hooldusõigus ning kas lapse ja kolmanda riigi kodanikust vanema vahel on tegelik sõltuvussuhe, kas hoolt lapse eest õiguslikust, rahalisest või emotsionaalsest küljest kannab kolmanda riigi kodanikust vanem ning kas lapse teine vanem on tegelikult suuteline ja valmis üksinda lapse eest iga päev tegelikult hoolitsema. Vastavad järeldused peavad põhinema kõigil juhtumiga seotud asjaoludel, eelkõige lapse vanusel, füüsilisel ja emotsionaalsel arengul, tema emotsionaalse suhte ulatusel nii liidu kodanikust vanema kui ka kolmanda riigi kodanikust vanemaga ning ohul, mida kolmanda riigi kodanikust vanemast lahutamine kujutab endast lapse tasakaalule. Euroopa Kohus lisas siiski, et ainuüksi majanduslikest põhjustest või soovist säilitada perekonna ühtsus liidu territooriumil ei piisa, samuti ei piisa perekondliku suhte olemasolust, olgu see siis bioloogiline või õiguslik [39].

71. Euroopa Kohus on lisaks sellele juba sedastanud, et asjaomane isik on seotud liikmesriigi pädeva asutusega lojaalse koostöö kohustusega, mille raames ta peab tegema selle asutusega koostööd, et anda talle kogu asjakohane teave oma isikliku ja perekondliku olukorra kohta ning vajaduse korral teavitada seda asutust võimalikult kiiresti kõigist asjakohastest muutustest oma

[37] Vt selle kohta 8. mai 2018. aasta kohtuotsus K. A. jt (perekonna taasühinemine Belgias) (C-82/16, edaspidi „kohtuotsus Perekonna taasühinemine Belgias“, EU:C:2018:308, punkt 104), 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (saatjata alaealise tagasisaatmine) (C-441/19, EU:C:2021:9, punkt 44); kohtuotsus Alaealise lapse vanema tagasisaatmine (punktid 31–43) ja 27. aprilli 2023. aasta kohtuotsus M. D. (Ungarisse sisenemise keeld) (C-528/21, EU:C:2023:341, punktid 89–91).

[38] Vt selle kohta kohtuotsus Väljasaatmine – meditsiiniline kanep (punktid 91 ja 92).

[39] Vt selle kohta kohtuotsus Perekonna taasühinemine Belgias (punktid 70–75 ja seal viidatud kohtupraktika) ning kohtuotsus Alaealise lapse vanema tagasisaatmine (punktid 26 ja 27 ning seal viidatud kohtupraktika).

perekonnaelus. Nimelt ei saa kolmanda riigi kodaniku õigust sellele, et võetakse arvesse tema perekondliku olukorra muutust, kasutada ära tagasisaatmismenetluse taasalustamiseks või määramata ajaks pikendamiseks [40].

72. Käesoleval juhul nähtub toimiku materjalidest, et laps, kelle isaks kolmanda riigi kodanik väidab end olevat, sündis 18. septembril 2024, et kõnealune kodanik esitas rahvusvahelise kaitse taotluse 11. septembril 2024 ja ta ei ilmunud selle taotluse põhjuste väljaselgitamiseks korraldatud ärakuulamisele. Tagasisaatmisotsus võeti vastu 7. oktoobril 2024 ja nimetatud kodanik ei ole selle otsuse peale kaebust esitanud.

73. Asjaolu, et tagasisaatmisotsuse teinud liikmesriigi pädev asutus ei saanud keskenduda lapse parimate huvide või asjaomase kodaniku perekonnaelu küsimusele, ei ole seega tingitud mitte asjaolude muutumisest, kuna laps sündis enne tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist, vaid sellest, et see kodanik ei ilmunud rahvusvahelise kaitse taotluse põhjuste väljaselgitamiseks korraldatud ärakuulamisele ega esitanud tagasisaatmisotsuse peale kaebust. Ainuüksi asjaolu, et menetluse hilisemas etapis viidatakse varem aset leidnud faktilistele asjaoludele, ei kujuta endast asjaolude muutumist.

74. Eelpool esitatu alusel leian, et kui ei ole võimalik asuda seisukohale, et asjaomane kodanik rikkus oma lojaalse koostöö kohustust – kas see nii on, peab juhtumi asjaolusid arvestades kindlaks tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus – peab liidu õiguses laste parimate huvide kaalumisele omistatud tähtsust arvestades lapse parimaid huve ja kodaniku perekonnaelu olema võimalik uurida enne selle kodaniku väljasaatmist. Seega peab kinnipidamise õiguspärasuse kontrollimise eest vastutav kohus saama uurida, kas need huvid ei välista väljasaatmist.

75. Selleks peab ta eelkõige kontrollima tõendeid, mis kinnitavad, et asjaomane kodanik on lapse isa, kellega tal on selline sõltuvussuhe, millest tulenevalt oleks see laps sunnitud asjaomase kolmanda riigi kodanikuga kaasa minema ja liidu territooriumilt lahkuma, ning võtma arvesse asjaolu, et lapsel on juba üks vanem, kellele on antud elamisluba liidu ühes liikmesriigis [41]. Vajaduse korral tuleb väljasaatmine edasi lükata, et vältida olukorda, mis võib rikkuda lapse põhiõigusi, või tuleb asjaomane kodanik suisa vabastada.

76. Seetõttu teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata teisele eelotsuse küsimusele, et direktiivi 2008/115 artikleid 5 ja 15 koostoimes harta artiklitega 6 ja 7, artikli 24 lõikega 2 ja artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud perekonnaelu ja lapse parimad huvid ei välista seda väljasaatmist, kui neid ei ole eelnevalt arvesse võetud ja tingimusel, et ei saa asuda seisukohale, et asjaomane kodanik on jätnud täitmata oma lojaalse koostöö kohustuse – kas see nii on, peab juhtumi asjaolusid arvestades kindlaks tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus.

[40] Vt selle kohta kohtuotsus Perekonna taasühinemine Belgias (punktid 103 ja 105). Arvestades selle kohtuasja konkreetseid asjaolusid, leidis Euroopa Kohus, et kui kolmanda riigi kodaniku suhtes on juba tehtud tagasisaatmisotsus ja kui selle esimese menetluse ajal oli tal võimalik tugineda oma perekonnaelu asjaoludele, mis olid tollal juba aset leidnud ja mis on aluseks tema perekonna taasühinemise eesmärgil esitatud elamisloataotlusele, ei saa liikmesriigi pädevale asutusele ette heita, et ta ei võta hiljem algatatud tagasisaatmismenetluses arvesse neid asjaolusid, millele huvitatud isik oleks pidanud tuginema menetluse varasemas staadiumis (selle kohtuotsuse punktid 106 ja 107).

[41] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis, et kaebaja on teatanud, et tema endisel elukaaslasel ja tema lapsel on Prantsusmaa elamisluba.

Ettepanek

77. Eelnevate kaalutluste põhjal teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond (Haagi esimese astme kohus, Roermondi kohtumaja, Madalmaad) eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel artikleid 5 ja 15 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 6, artikli 19 lõikega 2 ja artikliga 47

   tuleb tõlgendada nii, et

   kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et mittetagasisaatmise põhimõte ei välista seda väljasaatmist, kui seda põhimõtet ei ole eelnevalt arvesse võetud, ja seda enam juhul, kui asjaolud on pärast tagasisaatmisotsuse vastuvõtmist muutunud moel, mis võib oluliselt mõjutada asjaomase kodaniku olukorra hindamist mittetagasisaatmise põhimõtte kontekstis.

2. Direktiivi 2008/115 artikleid 5 ja 15 koostoimes põhiõiguste harta artikliga 6, artikliga 7, artikli 24 lõikega 2 ja artikliga 47

   tuleb tõlgendada nii, et

   kohtuasutus, kes peab kontrollima ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku jõustunud tagasisaatmisotsuse täitmiseks väljasaatmise eesmärgil kinnipidamise õiguspärasust, peab vajaduse korral omal algatusel veenduma, et direktiivi 2008/115 artiklis 5 nimetatud perekonnaelu ja lapse parimad huvid ei välista seda väljasaatmist, kui neid ei ole eelnevalt arvesse võetud ja tingimusel, et ei saa asuda seisukohale, et asjaomane kodanik on jätnud täitmata oma lojaalse koostöö kohustuse – kas see nii on, peab juhtumi asjaolusid arvestades kindlaks tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus.